

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.2 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati	2
SEHEMU YA PILI	4
2.0 UCHAMBUZI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	4
2.1 Kujjelimisha kuhusu shughuli za Wizara inazozisimamia	4
2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	6
2.3 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya utekelezaji Maoni ya Kamati na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 na mwelekeo wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022	8
2.4 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi.....	9
2.4.1 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia	9
2.4.2 Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo	22
2.4.3 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.....	32
SEHEMU YA TATU	42
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	42
3.1 Maoni ya Jumla.....	42
3.2 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto..	43
3.3 Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.....	47
3.4 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia	50
SEHEMU YA NNE	53
4.0 HITIMISHO	53
4.1 Shukrani	53
4.2 Hoja.....	56

TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII KWA MWAKA 2021/2022

SEHEMU YA KWANZA

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, naomba kukushukuru kwa kunipa fursa hii adhimu ya kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuhusu utekelezaji wa Majukumu na shughuli za Kamati kwa kipindi cha Mwaka 2021/2022. Taarifa hii ni Taarifa ya Mwaka ya kwanza ya Kamati kuwasilishwa mbele ya Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Taarifa hii imegawanyika katika maeneo makuu yafuatayo:-

- i) Sehemu ya Kwanza ni Utangulizi wenye kueleza Muundo, Majukumu ya Kamati na kuainisha shughuli zilizotekelezwa na Kamati;
- ii) Sehemu ya Pili inaeleza kuhusu namna Kamati ilivyotekeleza Majukumu yake na yaliyobainika wakati wa utekelezaji huo;
- iii) Sehemu ya Tatu inatoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati; na

iv) Mwisho ni Hitimisho la Taarifa hii.

1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane 6 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Wizara tatu (3) zifuatazo: -

- a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto;
- b) Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo; na
- c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Aidha, Nyongeza ya Nane, 7 (1) (a-d) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020, imeainisha Majukumu ya Kamati za Kisekta ikiwemo Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuwa ni pamoja na: -

- a) Kushughulikia Bajeti ya Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia Taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara hizo pamoja Taasisi zilizo chini yake; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.2 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Mwaka 2021/2022, Kamati ilipata wasaa wa kutekeleza majukumu yake mbalimbali ambayo imepewa kwa mujibu wa Kanuni za

Kudumu za Bunge. Shughuli ambazo Kamati imezitekeleza ni pamoja na:-

- a) Kujifunza kuhusu Shughuli zinazotekelezwa na Wizara inazosisimamia pamoja na Taasisi zake;
- b) Kufanya ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021;
- c) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya utekelezaji wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 na mwelekeo wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022;
- d) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za utendaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia;
- e) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za utendaji na utekelezaji wa bajeti wa Wizara na Taasisi kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2021); na
- f) Kushiriki Semina za mafunzo

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka 2021/2022, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii imefanikiwa kutekeleza majukumu yake ya Kikanuni kwa kufanya yafuatayo: -

2.1 Kujifunza kuhusu shughuli za Wizara inazosisimamia

Mheshimiwa Spika, kufuatia uchaguzi Mkuu wa Taifa uliofanyika Mwezi Oktoba 2020, Idadi kubwa ya Wabunge waliochaguliwa walikuwa ni wapya ambao pia walipelekea idadi kubwa ya wajumbe wa Kamati nao kuwa wapya. Upya huo wa Wajumbe wa Kamati ulilazimu uwepo wa vikao vya kuweza kujifunza muundo na majukumu ya Wizara inazosisimamia ili kuweza kuzishauri vyema. Hivyo basi, katika vikao vya mwezi Januari 2021, Kamati ilikutana na Wizara inazosisimamia na kuelimishwa kuhusu:-

- a) Muundo na Majukumu ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (Idara Kuu Afya) pamoja na Taasisi zilizo chini yake ambazo ni Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI), Taasisi ya Saratani Ocean Road (ORCI), Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA), Mfuko Wa Taifa Wa Bima ya Afya (NHIF), Hospitali ya Magonjwa ya Kuambukiza – Kibong'oto, Hospitali za Rufaa za

Mikoa, Taasisi ya Taifa ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR), Hospitali ya Afya ya Akili – Mirembe, Maabara ya Mkemia Mkuu Wa Serikali, Bohari Kuu ya Dawa (MSD), na Taasisi ya Chakula na Lishe –(TFNC); na Taasisi ya ya Moyo ya Jakaya Kikwete - (JKCI)

- b) Muundo na Majukumu ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (Idara Kuu Maendeleo ya Jamii) pamoja na Taasisi zilizo chini yake ambazo ni Taasisi ya Ustawi wa Jamii Kijitonyama na Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru;
- c) Muundo na Majukumu wa iliyokuwa Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo na zilizokuwa Taasisi zake ambazo ni Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC); Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN); Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA); Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA); Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA); Taasisi ya Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSuBa); Taasisi ya Hakimiliki Tanzania (COSOTA); Bodi ya Filamu Tanzania; Baraza la Michezo la Taifa (BMT); na Chuo cha Maendeleo ya Michezo Malya; na
- d) Muundo na Majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Taasisi zake ambazo ni Baraza la Mitihani la Taifa (NECTA); Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi (VETA); Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi (NACTE); Tume ya Vyuo Vikuu (TCU);

Mamlaka ya Elimu Tanzania (TEA); Taasisi ya Elimu Tanzania (TET); Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu (HESLB); Vyuo vikuu vya umma; Tume ya Taifa ya UNESCO na Tume ya Sayansi na Teknolojia (COSTECH).

Mheshimiwa Spika, Vikao hivi viliwezesha Wajumbe wa Kamati kuelewa kuhusu muundo na majukumu yanayotekelezwa na Wizara hizo pamoja na Taasisi zake. Aidha, Wajumbe walipata wasaa wa kutosha wa kuuliza maswali kwa lengo la kupata ufafanuzi lakini pia kutoa maoni, ushauri na mapendekezo mbalimbali ambayo ni imani ya Kamati kuwa kama yatatekelezwa ipasavyo basi yatasaidia kuboresha utendaji wa Wizara hizo na Taasisi zake.

2.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii ilifanikiwa kufanya Ziara katika Mikoa miwili ambayo ni Dodoma na Dar Es Salaam. Awali Kamati ilipanga kufanya ziara katika Mikoa mitatu ikiwemo Arusha na kukagua jumla ya Miradi 9. Hata hivyo, kufuatia msiba mzito ambao ulilikumba Taifa letu wa kuondokewa na aliyekuwa Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Kamati ilikatisha ziara katika Mkoa wa Arusha.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanikiwa kukagua jumla ya miradi minne (4) iliyo chini ya Wizara mbili ambazo ni pamoja na iliyokuwa Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo (Mradi 1) na iliyokuwa Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (Miradi 3) kama ifuatavyo: -

- i) Mradi wa Upanuzi wa Usikivu TBC (Expansion of TBC Coverage) (Namba ya Mradi 4279)
- ii) Mradi wa Taasisi ya Saratani Ocean Road – ORCI (Mradi Namba 5412);
- iii) Mradi wa Taasisi ya Mifupa Muhimbili – MOI (Mradi Namba 5491); na
- iv) Mradi wa Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete – JKCI (Mradi Namba 5419)
- v) Mradi wa Vifaa Tiba wa Idofi Njombe

Aidha, Kamati ilipokea Taarifa za Miradi mingine minne (4) ambayo haikuweza kutembelewa katika Mkoa wa Arusha. Miradi hiyo ni kama ifuatavyo: - Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Tume ya Nguvu za Atomiki Arusha, Miradi ya Taasisi ya Afrika ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela – Arusha, Mradi wa Upanuzi na Ukarabati wa Chuo cha Ufundi Arusha na Mradi wa Ukarabati wa Chuo cha Maendeleo ya Jamii Monduli.

Mheshimiwa Spika, Taarifa za kina kuhusu hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa Miradi hiyo zilikuwa ni sehemu ya Taarifa za Kamati kuhusu Bajeti ya Wizara hizo

zilizowasilishwa Bungeni kuanzia mwezi Aprili hadi Juni, 2021.

2.3 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya utekelezaji wa Maoni na Ushauri Kamati na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020, mara baada ya ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Maoni ya Kamati na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 pamoja na makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, katika vikao hivyo, Kamati ilipata wasaa mzuri wa kuchambua, kuhoji na kujadili utekelezaji wa bajeti ya Wizara inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021. Aidha, Kamati ilipata wasaa wa kuchambua, kuhoji, kujadili na hatimaye kutoa maoni, ushauri na mapendekezo muhimu kwa Bajeti ya Wizara hizo tatu zilizo chini ya usimamizi wa Kamati kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, Taarifa za kina za Uchambuzi wa Bajeti za Wizara tatu (ambazo kwa sasa zimekuwa nne) zinazosimamiwa na Kamati pamoja na maoni na ushauri wa Kamati ziliwasilishwa katika Mkutano wa Tatu wa Bunge la Bajeti uliomalizika Mwezi Juni, 2021. Aidha, Kamati

itaendelea kuyasisitiza baadhi ya maoni ambayo inaona bado hayajatekelezwa kikamilifu katika Taarifa hii.

2.4 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi

Mheshimiwa Spika, Katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Agosti 2021 na Oktoba 2021, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi zake kama ifuatavyo:-

2.4.1 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, kupitia Wizara hii, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa na utekelezaji wa Taasisi zifuatazo: -

a. Chuo cha Ufundi Arusha

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Ufundi Arusha kilianzishwa mwaka 1978 kwa madhumuni ya kutoa mafunzo ya ufundi sanifu katika ngazi ya Cheti ("*Full Technician Certificate*" - FTC) ili kupata wataalamu wenye sifa na ujuzi katika fani mbalimbali za ufundi. Mnamo mwaka 2007 Chuo kilipandishwa hadhi ya kiuendeshaji kupitia Gazeti la Serikali No. 78 la mwaka 2007 (The National Council for Technical Education (Arusha Technical College) Establishment Order GN. No. 78 of 30th March, 2007) na kufanyiwa marekebisho kupitia Gazeti la Serikali Na. 302 la mwaka 2015 (The National Council for Technical Education (The Grant of Autonomous Status to

the Arusha Technical College) Order No. 302 of 24th July, 2015)).

Mheshimiwa Spika, Chuo kinatoa mafunzo ya ufundi stadi katika ngazi mbalimbali (level I, II na III) na elimu ya ufundi kwa ngazi za Astashahada, Stashahada na Shahada katika fani mbalimbali katika michepuo ya Sayansi, Teknolojia na Ufundi.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Ufundi Arusha kinawajibika kuhakikisha kinatoa mchango wake katika kufanikisha malengo makuu ya Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025 na Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (FYDP) wa 2016/2017- 2020/2021 na ule wa 2021/22-2025/26. Katika kutekeleza hayo, Chuo kina majukumu makuu matatu ambayo ni Kutoa elimu na mafunzo ya Ufundi; Kufanya utafiti; na Kutoa ushauri wa kitaalamu kwa Jamii.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya utendaji wa chuo hiki ambayo kwa ujumla inaridhisha. Hata hivyo, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Chuo hiki, changamoto zimekuwa kikwazo katika utekelezaji bora wa majukumu yake. Changamoto ambazo Kamati ilielezwa ni pamoja na: -

- i. Upungufu wa watumishi ikilinganishwa na ikama;
- ii. Upungufu wa madarasa na maabara kulingana na idadi ya wanafunzi. Kamati ilitaarifiwa kuwa Chuo kimeshawasilisha ombi la fedha za

kumalizia jengo ambayo ni shilingi **2,107,488,976.00**;

- iii. Uhaba wa malazi kwa wanafunzi kwani kwa sasa Chuo kina idadi ya **wanafunzi 3,809** na mabweni ya Chuo kwa sasa yana uwezo wa kuchukua **wanafunzi 884** sawa na **asilimia 23.2 tu** (698 wa kiume na 186 wa kike).

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi wa Taarifa hiyo, Kamati imebaini masuala mbalimbali yafuatayo kuhusu Chuo hiki: -

- i. Kumekuwa na ongezeko la wanafunzi wa kike kutoka **389** mwaka 2015/2016 hadi **704** mwaka 2020/2021 sawa na ongezeko la **asilimia 80.97** jambo ambalo ni jema na Kamati inapongeza sana;
- ii. Chuo kwa kushirikiana na wadau mbalimbali kimeshafanya tafiti katika maeneo mbalimbali ya sayansi, teknolojia na ubunifu ikiwa ni pamoja na kufanya utafiti, ubunifu na ukarabati wa vifaa tiba katika hospitali mbalimbali nchini na hivyo kupunguza gharama na mzigo kwa Serikali
- iii. Chuo hakitengewi bajeti ya kutosha ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo hususan za Ujenzi wa Mabweni jambo ambalo limekuwa kikwazo kwa watoto wa kike kujiunga na Chuo lakini pia katika utendaji wa Chuo. Suala hili limekuwa ni kilio cha Kamati kwa muda mrefu.

- iv. Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela, Arusha (Nelson Mandela Arusha Institute of Science and Technology NM –AIST)

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Afrika ya Nelson Mandela ya Sayansi na Teknolojia ilianzishwa mwaka 2009 kama Taasisi yenye “Hadhi Maalum” (*unique status*) kwa ajili ya kujikita katika kuinua na kuleta matokeo bora ya Sayansi, Uhandisi, Teknolojia na Uvumbuzi katika Ukanda wa Afrika Mashariki na Kusini mwa Jangwa la Sahara. Katika Hati Idhini ya kuanzishwa kwake, Kifungu cha 3(3) kinasema kuwa:- **“The University shall have a unique status of catering for Eastern African region and modus operandi as well as conditions of services for its staff commensurate with that unique status”**. Aidha, Kifungu cha 3(4) cha Hati Idhini ya Taasisi pia kinasema: **“The unique status shall enable the University to maintain comparability and staff mobility with sister institutions in the African Institutions of Science and Technology (AISTs) network, and thereby attract, motivate and retain its staff”**.

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Nelson Mandela ina majukumu ya msingi matatu yafuatayo:-

- i. Ufundishaji na ujifunzaji katika ngazi ya umahiri na uzamivu;
- ii. Utafiti na ubunifu unaojibu matatizo ya jamii na viwanda (utakaondoa pengo kati ya jamii na viwanda); na
- iii. Utoaji wa utaalamu wa kuboresha huduma kwa umma na jamii kupitia wataalamu waelekezi.

Mheshimiwa Spika, katika Taarifa ya utendaji iliyowasilishwa mbele ya Kamati, Taasisi pamoja na mambo mengine ilionesha kuwa `katika Mwaka wa Fedha 2020/2021 Taasisi imetekeleza majukumu mbalimbali kama vile:-

- i. Kuendelea kutoa mafunzo katika programu 28; ambapo 16 ni Shahada za Umahiri (Masters) na 12 ni za Uzamivu (PhD)
- ii. Kuendelea kufanya tafiti mbalimbali takribani 23 ikiwa ni pamoja na Mfumo unaoweza kukusanya na kuchambua takataka kulingana na tabia zake yaani "Waste Management System"; Mifumo ya utambuzi wa madhara ya matumizi mabaya ya dawa "Improving the Pharmacovigilance System using Natural Language Processing on Electronic Medical Records"; Ugunduzi wa mfumo wa TEHAMA unaoweza kumsaidia mfugaji wa kuku kugundua dalili za awali za ugonjwa wa "Occidiosis", "Salmonellosis" na Newcastle"; Utafiti wa namna ya kuboresha uzalishaji wa migomba inayostahimili ugonjwa wa mnyauko; Mfumo wa TEHAMA unaomsaidia mkulima kujua viuatilifu vyenye ubora/vilivyo sajiliwa. Mfumo huo unawasiliana na "data base" ya mamlaka ya Usajili na Udhhibiti wa Viuatilifu Tanzania (TPRI); na Ubunifu wa Utengenezaji wa kirutubisho kitiwacho OmeOmega-3 DHA Super food kwa ukuaji wa ubongo na akili ya mtoto. OmeOmega-3 DHA Superfood ni chakula chenye lishe asilia yenye utajiri

wa omega-3 DHA ambayo husaidia kuimarisha afya na ukuaji wa ubongo na akili ya mtoto.

Mheshimiwa Spika, licha ya kazi nzuri inayofanywa na Taasisi hii, Kamati ilielezwa Changamoto ambazo kwa kiasi kikubwa zimekuwa kikwazo katika utendaji bora wa Taasisi. Changamoto hizo ni kama ifuatavyo:-

- i. Ufinyu wa Bajeti unaoathiri uendeshaji wa shughuli za chuo ikiwemo kushindwa kulipa stahiki za walimu;
- ii. Miundombinu haba isiyokidhi mahitaji ya idadi ya wanafunzi waliopo kwani uwezo ni kuhudumia wanafunzi 500 ila waliopo ni 600 sawa na upungufu wa **asilimia 16.7**
- iii. Uhaba wa Rasilimali watu hususan wa kada ya Wanataaluma hasa ikizingatiwa wengine wanastaafu.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa Taarifa hii, Kamati imebaini mambo yafuatayo: -

- i. Taasisi haijaweza kutangaza kazi zake hususan za ubunifu na utafiti na hivyo jamii kutonufaika na tafiti hizo;
- ii. Taasisi haijaweza kubuni miradi mingi ambayo inaweza kusaidia kuwa chanzo cha mapato na hivyo kupunguza changamoto ya bajeti; na
- iii. Gharama/bei kubwa ya bidhaa/vifaa vinavyozalishwa ambavyo wananchi hawawezi kumudu.
- iv. Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa kuhusu utekelezaji wa Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 kwa lengo la kuifahamu lakini pia kuona ni kwa kiasi gani Sera inaendana na mabadiliko ya sasa ya dunia hasa katika karne hii ya Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, Sera ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 2014 iliandaliwa ikiwa ni matokeo ya kuhuishwa na hatimaye kufutwa kwa Sera ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 1995, Sera ya Elimu ya Ufundi na Mafunzo (1996), Sera ya Taifa ya Elimu ya Juu (1999) na Sera ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano kwa Elimu Msingi (2007). Sera iliandaliwa kwa lengo la kutoa mwelekeo wa elimu na mafunzo nchini kwa kuzingatia mabadiliko ya kiuchumi, kijamii, kisayansi na kiteknolojia na changamoto za elimu na mafunzo kitaifa, kikanda na kimataifa, ili kuongeza fursa, ufanisi na ubora wa elimu na mafunzo nchini na kufikia viwango vya rasilimali watu kwa nchi yenye uchumi wa kati ifikapo mwaka 2025.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa malengo saba ambayo Sera inapanga kutekeleza kuwa ni:-

- i. Mfumo, miundo na taratibu nyumbufu kumwezesha Mtanzania kujiendeleza kwa njia mbalimbali katika mikondo ya kitaaluma na kitaalamu;
- ii. Elimu na mafunzo yenye viwango vya ubora unaotambulika kitaifa, kikanda na kimataifa;
- iii. Upatikanaji wa fursa mbalimbali za elimu na mafunzo nchini;

- iv. Ongezeko la rasilimali watu kulingana na vipaumbele vya Taifa;
- v. Usimamizi na uendeshaji madhubuti wa elimu na mafunzo nchini;
- vi. Mfumo endelevu wa ugharimiaji wa elimu na mafunzo nchini; na
- vii. Mfumo wa elimu na mafunzo unaozingatia masuala mtambuka

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa, tangu kutungwa kwa Sera hii kumekuwa na mafanikio mbalimbali kama vile kuongezeka kwa upatikanji wa vifaa, uboreshaji wa mitaala, sayansi, Teknolojia na ubunifu, kutolewa kwa elimu bure kwa shule za msingi na Sekondari, kuongezeka kwa wanafunzi na ufaulu pamoja na miundombinu ya elimu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kamati imebaini uwepo wa changamoto ambazo zimekuwa kikwazo katika utekelezaji mzuri wa Sera. Changamoto hizo ni pamoja na:-

- i. Uwezo wa kuhimili mabadiliko ya mahitaji ya kitaaluma na kitaalamu kulingana na mahitaji ya soko;
- ii. Miundombinu isiyokidhi mahitaji kutokana na ongezeko la wanafunzi;
- iii. Uhaba wa Walimu, Wakufunzi, Wahadhiri na Mafundi Sanifu wa Maabara za Shule kulingana na mahitaji katika ngazi zote za elimu na mafunzo nchini;

- iv. Uhaba wa vifaa vya kufundishia na kujifunzia vinavyoendana na mabadiliko ya sasa ya sayansi na teknolojia katika ngazi zote za elimu na mafunzo;
- v. Uwekezaji mdogo katika Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi pamoja na Elimu ya Juu katika fani za sayansi, teknolojia, uhandisi na hisabati;

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona ni wakati muafaka sasa kwa Serikali kuanza kuzifanyia kazi changamoto hizi ili kuboresha Elimu yetu.

i. Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya (MUST)

Mheshimiwa Spika, Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya (MUST) kilianzishwa mwaka 2012 kwa lengo la kutoa mafunzo katika ngazi za Shahada za Uhandisi na Teknolojia pamoja na Stashada za Ufundi katika fani mbalimbali. Aidha, kuanzia mwaka wa masomo 2019/20 Chuo kimefanikiwa kuanza kutoa mafunzo ya Shahada ya Uzamili na Uzamivu wa Uhandisi Ujenzi na TEHAMA.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa majukumu makuu matatu ya Chuo kama ifuatavo: -

- i. Kutoa mafunzo katika nyanja mbalimbali za Sayansi na Teknolojia kuanzia ngazi ya Astashahada hadi Shahada ya Uzamivu;
- ii. Kufanya tafiti zenye kuchochea ukuaji wa matumizi ya Sayansi na Teknolojia; na
- iii. Kutoa ushauri elekezi kwa umma, mashirika binafsi na kwa mtu mmoja mmoja.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2020/2021 Chuo kimefanikiwa kutekeleza majukumu yake mbalimbali. Mafanikio ambayo Chuo imeyapata ni pamoja na:

- i. Kudahili wanafunzi **6,817**. Kati yao, wanafunzi wa kike ni 1,510 (22%) na wa kiume ni 5,307 (78%) sawa na ongezeko la **asilimia 20** ikilinganishwa na mwaka wa masomo 2019/20 ambapo wanafunzi **5,678** walidahiliwa.
- ii. Kuingia makubaliano na Taasisi 21 na Mashirika ya Kimataifa ili kusaidiana katika masuala ya kitaaluma ili kuweza kuboresha utoaji wa elimu bora;
- iii. Kuendelea kuhakikisha wanafunzi wote wanafanya mafunzo kwa vitendo katika mashirika na makampuni mbalimbali na hivyo kumfanya mwanafunzi kuelewa kwa kina kile anachojifunza kwa nadharia. Vilevile, Mafunzo hayo yamekuwa ni sehemu ya kuongeza umahiri na uzoefu wa kazi utakaowasaidia wanafunzi kuajiriwa au kujiajiri;
- iv. Kutoa huduma za ushauri wa kitaalamu kupitia wataalam wake kupitia kampuni yake ya MCB Company Limited na hususan ushauri elekezi kibiashara na kimejikita zaidi katika sekta ya ujenzi pamoja na usimamizi wa miradi ya mbalimbali ya Serikali na sekta binafsi. Vilevile, Chuo kinatoa huduma za ushauri elekezi zisizo za kibiashara kwa lengo la kusaidia jamii kutatua changamoto zake kupitia wataalam waliopo Chuoni. hata hivyo utoaji wa huduma ni sehemu ya chanzo cha mapato ya ndani.

Katika kipindi cha Mwaka 2020/2021 Chuo kimesanifu na kusimamia miradi ya Ujenzi 39 yenye thamani ya jumla ya Shilingi Bilioni 6.46.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Chuo, Kamati imebaini chuo kina changamoto mbalimbali zifuatazo: -

- i. Upungufu wa Miundombinu ya kujifunzia na kufundishia ikiwemo madarasa, karakana na maabara
- ii. Upungufu wa mabweni;
- iii. Upungufu wa Watumishi;
- iv. Upungufu mkubwa wa vifaa vya kufundishia na vilivyopitwa na wakati; na
- v. Idadi ndogo ya wanafunzi wa kike wanaojiunga na Chuo.
- vi. Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar Es Salaam (DUCE)

Mheshimiwa Spika, Chuo Kishiriki cha Elimu Dar Es Salaam (DUCE) ni sehemu ya Chuo Kikuu cha Dar Es Salaam (UDSM) na kimepitia mabadiliko mbalimbali kuanzia mwaka 1964 hadi mwaka 2005 kilipokuwa Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu. Chuo kilianzishwa ikiwa ni jitahada za Serikali kutatua changamoto ya upungufu wa walimu na wataalam wa Sekta ya Elimu uliochochewa na ongezeko kubwa la udahili wa wanafunzi katika shule za msingi na Sekondari hasa wakati wa kipindi cha utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Msingi (MEM) na Mpango wa Maendeleo ya Sekondari (MES).

Mheshimiwa Spika, majukumu makuu matatu (3) ya DUCE ambayo ina vitivo vitatu na jumla ya Programu 10 ni kama ifuatavyo: -

- i. Kufundisha Programu mbalimbali kama vile Elimu ya Jamii, Elimu ya Sayansi na Elimu. Aidha, Chuo kimefanikiwa kuanzisha kitengo cha elimu cha wenye mahitaji maalum na kuna kitengo cha Elimu maalum (*Special Education Unit*) ikiwa ni pamoja na kuajiri Wataalam wa mahitaji maalum kama vile Wakalimani wa lugha za alama, wataalam wa kuandika na kusoma nukta nundu na fani nyinginezo;
- ii. Kufanya tafiti na ubunifu katika maeneo mbalimbali ya Elimu ambapo msisitizo umewekwa kwenye tafiti zinazotatua changamoto za jamii na mchango katika maendeleo ya Taifa. Kwa mfano Chuo kimetengeza vipukusi (*sanitizers*) wakati wa ugonjwa

wa UVIKO 19 na hivyo kupunguza gharama kwa Chuo kununua; na

- iii. Kutoa ushauri wa Kitaalam na huduma kwa jamii katika maeneo ya ubobezi wao hususan katika sayansi, elimu, insia na sayansi za jamii ikiwa ni pamoja na kutoa mafunzo kazini kwa walimu kuhusu mbinu mpya na bora za ufundishaji na usimamizi wa shule.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafaniko hayo, Kamati imebaini Chuo kinakumbana na changamoto mbalimbali zikiwemo: -

- i. Ufinyu wa Eneo la Chuo kwani ukubwa wa eneo ni ekari 52.9 ambalo halitoshelezi mahitaji. Chuo kimeandaa mpango kabambe (Master Plan) utakaowezesha ujenzi uwa kwenda juu (Vertical Extension)
- ii. Utegemezi wa fedha kutoka Serikali Kuu na iliahidiwa kuwa Chuo kitabuni vyanzo vipya vya mapato kwa kufanya tafiti mbalimbali ili kuweza kupata fedha za kutosha ili kupanua miundombinu yake.
- iii. Uhaba wa Watumishi hasa wahadhiri, madereva na wakaguzi wa ndani. Chuo kimejipanga kutumia wanafunzi tarajali (*Interns*) na wahadhiri wa muda wakati kikisubiri vibali vya ajira.
- iv. Uhaba wa Malazi. Chuo kina uwezo wa kudahili wanafunzi 5560 lakini uwezo wa mabweni ni kuchukua wanafunzi 1018 sawa na **asilimia 18.3 tu** ya mahitaji.

2.4.2 **Wizara ya Utamaduni, Sanaa na Michezo**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa zifuatazo kutoka Wizara hii: -

a. Baraza la Michezo la Taifa (BMT)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya Baraza la Michezo la Taifa (BMT) pamoja na wadau wao kwa lengo la kufahamu kazi zao lakini pia mafanikio na changamoto wanazokumbana nazo pamoja na mipango ya kukabiliana na changamoto hizo.

Mheshimiwa Spika, Baraza la Michezo la Taifa liliundwa kwa Sheria Na. 12 ya mwaka 1967 ambayo pamoja na mambo mengine inabainisha majukumu ya BMT. Majukumu hayo ni pamoja na:

- i. Kuendeleza, kustawisha na kudhibiti aina zote za michezo ya ridhaa na kulipwa kwa kushirikiana na Vyama/Mashirikisho ya Michezo;
- ii. Kuhimiza na kutoa fursa za ushirikiano miongoni mwa Vyama vya Michezo;
- iii. Kuidhinisha mashindano na matamasha ya Kitaifa na Kimataifa yanayoandaliwa na Mashirikisho/Vyama vya Michezo;
- iv. Kuandaa baada ya kushauriana na Vyama vya Michezo vinavyohusika na mashindano ya Kitaifa na Kimataifa ili kubadilishana uzoefu na kukuza mahusiano ya kirafiki na Mataifa mengine;
- v. Kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ili kuwezesha kuwepo kwa fursa za michezo kwa ngazi

zote na kujitahidi kujenga moyo wa uanamichezo na nidhamu ya hali ya juu kwa Wanamichezo; na
vi. Kusajili Vyama, Vilabu na Mashirikisho ya Michezo.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa fedha 2020/2021, Baraza limetekeleza majukumu mbalimbali iliyojiwekea. Majukumu hayo ni pamoja na: -

- i. Kufanya Maboresho ya Kanuni za BMT na Kanuni za Msajili ili kuleta ufanisi katika utendaji kazi na kupanua wigo wa ukusanyaji wa mapato;
- ii. Kuhakikisha Vyama na Mashirikisho ya Michezo yanaendeshwa kwa kuzingatia misingi ya Utawala Bora kwa kufanya mapitio ya Katiba za Vyama na Mashirikisho ya Michezo;
- iii. Kusajili Vyama 15 na Vilabu vya Michezo 150;
- iv. Kuidhinisha/Kutoa Vibali vya Kufanya Shughuli za Michezo kwa Vyama/Vilabu vya Michezo ili kuwezesha uratibu, ufuatiliaji na tathmini;
- v. Kutoa Ushauri wa Kitaalamu na Kiutawala kwa Vyama/Vilabu vya Michezo katika kutekeleza majukumu yao;
- vi. Kuratibu Michezo ya UMISSETA na UMITASHUMTA Kwa kushirikiana na Wizara ya elimu na Wizara ya Ofisi ya Rais TAMISEMI na
- vii. Kuratibu Ushiriki wa Timu za Taifa katika Mashindano Mbalimbali ya Kimataifa kwa Kushirikiana na Vyama na Mashirikisho ya Michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto ambazo zimekuwa zikilikumba Baraza. Changamoto hizo ni kama ifuatavyo: -

- i. Uhaba wa Rasilimali Fedha za Kusaidia Timu za Taifa
- ii. Miundombinu isiyokidhi matakwa ya kikanuni hasa viwanja vya michezo
- iii. Vilabu na vyama vya mikoa kutekeleza kanuni za leseni, katiba n.k
- iv. Kutokuzingatia misingi ya Utawala bora na uongozi.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake, Kamati imebaini masuala yafuatayo: -

- i. Mawasiliano hafifu baina ya BMT na Makatibu Tawala wa Mikoa na Wilaya;
- ii. BMT na wadau wake kama TFF hawajatumia fursa mbalimbali zilizopo kuzisaidia klabu ambazo hazina uwezo kupata wadhamini na ili kuweza kushiriki vyema katika mechi mbalimbali za Kitaifa na Kimataifa;
- iii. Usimamizi mbovu wa masharti ya mkataba
- iv. Kamati za Michezo za Mikoa hazijawezeshwa vya kutosha (kutengewa bajeti ya kutosha) ili kuweza kuratibu vyema michezo katika ngazi hizo na za chini zaidi; na
- v. Wizara haijaweza kutumia ipasavyo wanamichezo wake waliochanja chanjo ya UVIKO - 19 ili kuhamasisha jamii umuhimu wa kupata chanjo ya UVIKO - 19.

b. Sera ya Maendeleo ya Michezo ya Mwaka 1995

Mheshimiwa Spika, Sera ya Maendeleo ya Michezo ilitungwa mnamo Mwaka 1995 ikiwa ni hatua ya kuhakikisha kunakuwepo na Mwongozo madhubuti wa kusimamia na kuendeleza michezo nchini. Sera ilitungwa kwa malengo yafuatayo: -

- i. Kuhamasisha umma kushiriki katika michezo na mazoezi ya viungo;
- ii. Kuhakikisha kunakuwepo upatikanaji wa viwanja vya michezo na zana bora na za kutosha kwa ajili ya kuimarisha maendeleo ya michezo;
- iii. Kuandaa na kutayarisha wataalamu wa kutosha katika fani na taaluma mbalimbali za michezo;
- iv. Kuhakikisha timu na wachezaji wetu wanafanya vizuri katika mashindano na michezo ya Kitaifa na kimataifa;
- v. Kufanya utafiti katika michezo ya jadi kwa lengo la kuifufua na kuiendeleza; na
- vi. Ushirikiano na mataifa mengine katika utoaji wa elimu ya michezo na ushiriki michezo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa kwa kipindi cha miaka 26 tangu kutungwa kwa Sera hii kumekuwa na baadhi ya mafanikio mbalimbali, katika utekelezaji wake. Baadhi ya mafanikio hayo ni pamoja na: - kuimarika kwa ushiriki wa wananchi katika michezo, kuongezeka kwa wataalam na miundombinu ya michezo inayomilikiwa na wadau mbalimbali pamoja na Timu za Taifa na wachezaji kufanya vizuri katika michezo na mashindano mbalimbali kimataifa.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa changamoto, Kamati ilielezwa changamoto zilizopo katika kufikia malengo ya Sera kuwa ni pamoja na: -

- i. Upungufu wa rasilimali fedha za kugharamia maendeleo ya michezo; Uhaba wa wataalamu wa michezo katika ngazi mbalimbali za elimu na mafunzo;
- ii. Upungufu kwa miundombinu na vifaa vya michezo vinavyokidhi mahitaji kwa makundi mbalimbali katika jamii; na
- iii. Ushiriki mdogo wa wadau katika kutekeleza majukumu waliyokasimiwa na Sera ikiwemo shughuli za michezo kutopewa kipaumbele stahiki katika Taasisi za Elimu.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini yafuatayo: -

- i. Utekelezaji wa sera una changamoto kutokana na ukosefu wa fedha unaosababisha uhaba wa zana za michezo ambazo ni nyenzo muhimu katika kuhamamisha michezo nchini;
- ii. Serikalli haijawekeza vya kutosha katika kuzalisha walimu na wataalam wa michezo kwani hawana hata Muundo wa utumishi (*scheme of service*);
- iii. Tozo za vilabu zipo juu na hivyo kufanya vilabu vidogo kushindwa kuingia kwenye ligi;
- iv. Viwanja vya michezo vilivyopo havikidhi mahitaji;
- v. Michezo ya jadi imesahaulika hivyo ipo haja ya kuchagua mikoa ya kimkakati kwa ajili ya utekelezaji wake;

- vi. Mlolongo wa usajili wa Timu unafanya baadhi kushindwa kusajiliwa hivyo kuna haja ya kuboresha na kurahisisha utaratibu wa usajili; na
- vii. Uvamizi wa viwanja vya michezo umeendelea kushamiri hivyo kuna haja ya Serikali kuweka mkakati madhubuti wa kukabiliana nalo.

c. Bodi ya Filamu

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa ya utendaji wa Bodi ya Filamu ambayo ilieleza masuala mbalimbali kama Dhima, Dira, Majukumu, Muundo na Hali ya Watumishi katika Bodi hiyo. Aidha, Kamati ilielezwa kuhusu namna Bodi ilivyotekeleza majukumu yake katika mwaka wa fedha 2020/2021, mafanikio waliyoyapata pamoja na changamoto walizonazo.

Mheshimiwa Spika, majukumu ya Bodi ya Filamu Tanzania yamebainishwa kwenye Sheria ya Filamu na Michezo ya kuigiza Na.4 ya Mwaka 1976 ambayo ni pamoja na: -

- i. Kusimamia maendeleo ya Tasnia ya Filamu;
- ii. Kusimamia na kuratibu utayarishaji wa filamu na michezo ya kuigiza;
- iii. Kuhakiki na kupanga katika madaraja filamu/picha jongevu kabla ya kuzipeleka sokoni;
- iv. Kusimamia urasimishaji wa sekta ya filamu (Utoaji wa leseni za uendeshaji wa shughuli za Filamu, vitambulisho vya wadau pamoja na kufanya ufuatiliaji wa uzingatiaji wa Sheria); na

v. Kuandaa, kuratibu na kuendesha warsha, vikao, mijadala na mafunzo ya kujenga weledi kwa wadau wa filamu, utoaji wa tuzo na uendeshaji wa matamasha.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa katika kipindi cha Mwaka 2020/2021, katika utekelezaji wa majukumu haya, Wizara imepata mafanikio mbalimbali yafuatayo:

- i. Kuhamasisha wadau kuanzisha miundombinu ya usambazaji kupitia vituo vya Televisheni katika visimbusi vyenye chaneli zinazoonesha filamu za Kitanzania
- ii. Kuhusu ajira, kwa mujibu wa takwimu za Bodi ya Filamu zinaonesha kuwa, filamu moja ndefu ya kitanzania huajiri wastani wa watu 20 na tamthilia wastani wa watu 100. Hivyo kutokana na idadi ya filamu ndefu 1,048 na tamthilia 30 zilizozalishwa katika kipindi cha kati ya Januari hadi Desemba, 2020 pekee, inakadiriwa kuwa sekta ya filamu ilichangia kiasi cha ajira 25,000; na
- iii. Katika kutetea haki za wasanii, Kamati iliyoundwa na Bodi ya Filamu imehakikisha inashughulikia malalamiko yakiwemo 44 na tayari 27 yamesuluhishwa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilielezwa changamoto ambazo Bodi inakumbana nazo kama ifuatavyo: -

- i. Uwekezaji mdogo wa kifedha kutoka Serikalini katika eneo la filamu, jambo linalosababisha Taasisi kushindwa kutekeleza miradi ya kimkakati kama vile

uandaaji wa filamu za kizalendo, mafunzo pamoja na uratibu wa shughuli kama vile matamasha na tuzo za filamu.

- ii. Filamu nyingi kukosa ubora unaokidhi viwango vya ushindani katika soko la ndani (Kitaifa) na nje (Kimataifa) kutokana na uhaba wa mitaji katika kuwezesha utayarishaji wa kazi hizo;
- iii. Uwekezaji mdogo katika tasnia ya filamu ikiwemo miundombinu na vifaa vya utayarishaji wa filamu bora;
- iv. Weledi mdogo miongoni mwa wadau wa filamu jambo ambalo husababisha biashara ya filamu kuendeshwa katika mtazamo wa kipaji badala ya ubobevu na taaluma; na
- v. Uharamia wa kazi za filamu "*Film Piracy*" ambao pia husababisha ukosefu wa masoko kwa mazao ya filamu yanayozalishwa nchini.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini masuala yafuatayo: -

- i. Kumeibuka wimbi la baadhi ya wasanii kuchafua wenzao hivyo kuna haja ya Wizara kuchukua hatua kwa kuhakikisha maadili ya wasanii yanazingatia hadhi ya Tasnia hii;
- ii. Ushirikiano mdogo unaotolewa wa waandaji wa filamu na wasanii wanaopeleka muziki nje ya nchi
- iii. Uharamia wa kazi za wasanii bado unaendelea hivyo ipo haja ya kuweka mikakati ya kudhibiti ili wasanii hao waweze kunufaika na jasho lao;

- iv. *Script* za filamu zetu baadhi hazipo katika lugha fasaha na hivyo kushindwa kuvuta soko la ndani na nje; na
- v. Uandaaji wa baadhi ya filamu zetu hauna uhalisia na hivyo kushindwa kuvutia watazamaji.
- vi. Kutokuwa na ubora tafsiri za sinema zetu za maandishi na za maneno

d. Baraza la Kiswahili la Taifa

Mheshimiwa Spika, Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA) limeundwa kwa Sheria ya Bunge Na. 27 ya mwaka 1967 pamoja na marekebisho yake ya mwaka 1983 na 2016. Majukumu ya Baraza kwa mujibu wa Sheria ni kama ifuatavyo: -

- i. Kusimamia na kuhimiza matumizi fasaha na sanifu ya Kiswahili;
- ii. Kukuza na Kusambaza misamiati na istilahi za Kiswahili;
- iii. Kutoa na kuimarisha huduma za Kiswahili za tafsiri, ukalimani na ithibati;
- iv. Kuandaa mazingira wezeshi kwa ajili ya kubidhaisha Kiswahili;
- v. Kushiriki katika Maendeleo ya Kiswahili Afrika na Duniani;
- vi. Kuingiza TEHAMA katika kusaidia maendeleo ya Kiswahili;
- vii. Kuimarisha uwezo wa rasilimali watu na uboreshaji wa mazingira ya kazi; na
- viii. Ujenzi wa mfumo endelevu wa mapato.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake kwa Mwaka 2020/2021, BAKITA imefanikiwa kufanya yafuatayo: -

- i. Kutoa Semina ya Matumizi ya Kiswahili kwa waandishi na watangazaji wa redio na Televisheni;
- ii. Kutoa Elimu ya Matumizi ya Lugha kwa Umma Kupitia Vipindi vya Redio na Televisheni na Uandishi wa Makala;
- iii. Kuandaliwa kwa Mfumo wa Kusajili na Kutunza Kanzidata ya Wataalamu wa Kiswahili ambapo hadi kufikia Juni, 2021 jumla ya Wataalamu 1,320 wa Kiswahili walikuwa wamejisajili katika kanzidata ya Kiswahili;
- iv. Kununua Vifaa vya Mafunzo vya kisasa kwa Wakalimani vyenye thamani ya Milioni 187.5
- v. Baraza limefungua Kituo cha Kufundisha Kiswahili kwa Wageni pamoja na kuendesha mtihani wa kupima ujuzi wa kiwango cha lugha kwa wageni na wote wanaojifunza Kiswahili kama lugha ya kigeni.
- vi. Wizara kupitia Baraza imeandaa Mkakati wa Taifa wa Kubidhaisha Kiswahili kwa Mwaka (2021-2031) ambao utekelezaji wake utagharimu takribani Shilingi Bilioni 15.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa changamoto ambazo BAKITA inakumbana nazo, Kamati ilielezwa changamoto Kuu mbili ambazo ni ufinyu wa Rasilimali Fedha Katika Kubidhaisha Kiswahili na Uhaba wa Watumishi

Mheshimiwa Spika, katika kupitia, kuchambua na kujadili Taarifa hii ya BAKITA, Kamati imebaini masuala yafuatayo:

- i. Bado jitihada zinatakiwa kwa Wizara kutengeneza Kiswahili kuwa bidhaa kwa kukifungamanisha na sekta nyingine kama Utalii,
- ii. Idadi ya wanafunzi wanaosoma Kiswahili katika ngazi ya vyuo bado ni ndogo hivyo Wizara inashauriwa iweke mkakati wa kuhamasisha vijana wa kitanzania wajifunze Kiswahili kama sehemu ya mikakati ya kukibidhaisha Kiswahili.
- iii. Wizara haijachagua maeneo ya kimkakati kuweza kukitambulisha kiswahii sanifu cha Tanzania kuwa maarufu kwani zipo nchi nyingine wanaotumia Kiswahili, hivyo ni bora kutengeneza ushindani baina ya nchi hizo na Tanzania kutengeneza Kiswahili sanifu, kukipiga chapa (Brand) kwa lengo la kukipa umaarufu na kutambulika duniani pote.
- iv. Kutokuwa na mkakati wa kutumia balozi zetu kuanzisha vituo vya kutoa mafunzo ya lugha ya Kiswahili.
- v. Idadi ya Wakalimani waliopo nchini bado ni ndogo ipo haja ya kutoa mafunzo ya kutosha ya ukalimani ili kupata idadi ya wakalimani wakutosha kwa lengo la kuokoa gharama zitokanazo na ukalimani;

2.4.3 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Wizara hii, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa zifuatazo: -

a. Hatua iliyofikiwa katika maandalizi ya Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa wote

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa kuhusu hatua iliyofikiwa katika maandalizi ya Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa wote. Taarifa hiyo ilieleza masuala mbalimbali ikiwa ni pamoja na namna na Wizara ilivyoanza kufanya maandalizi ya kutunga Sheria ya Bima ya Afya kwa wote tangu mwaka 2012. Kamati ilielezwa kuwa katika hatua za awali, tafiti mbalimbali zilifanyika katika maeneo mbalimbali ya ugharamiaji wa huduma za afya na kufuatiwa na maandalizi ya mkakati wa ugharamiaji wa huduma za afya wa mwaka 2016. Mkakati huo ulilenga kuhakikisha kuwa kila mwananchi anatumia bima ya afya katika kupatiwa huduma za afya/matibabu. Baada ya kuwasilisha Mkakati huo katika ngazi za maamuzi mwaka 2016, ilibainika kuwepo kwa uhitaji wa kutungwa kwa Sheria itakayotumika kutekeleza mkakati wa ugharamiaji na hivyo Wizara ilishauriwa kuandaa Waraka mahususi wenye lengo la kutunga Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote.

Mheshimiwa Spika, ilielezwa kuwa taratibu mbalimbali zimekuwa zikifuatwa katika kuhakikisha Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote inatungwa kwa kuzingatia maelekezo ya Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020 yanayolenga **kufikia bima ya afya kwa wote kwa kuimarisha Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) na**

Mfuko wa Afya ya Jamii (CHF). Pamoja na Wizara kuchukua mwelekeo huo, mchakato wa maandalizi ya Muswada wa kutunga Sheria ya Bima ya Afya kwa wote umechukuwa muda mrefu kutokana na suala la ugharamiaji wa bima ya afya kwa watu wasio na uwezo (**asilimia 26.4**) ambalo lilihitaji kupata ufumbuzi ndani ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa, suala hilo tayari limepata ufumbuzi ambapo Serikali imejipanga kuwa inatenga fedha kupitia bajeti ya kila mwaka ili kugharamia kadi za bima ya afya za watu wasio na uwezo kulingana na orodha ya kaya zenye mahitaji hayo. Aidha, kwa sasa Wizara inategemea kuwasilisha kwa mara ya mwisho waraka katika ngazi ya **Inter Ministerial Technical Committee (IMTC)** na baadae kufikishwa katika Baraza la Mawaziri ili Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote uanze kuandaliwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa hiyo na kuelekeza masuala yafuatayo: -

- i. Sheria itakayotungwa ihakikishe kunakuwepo na uboreshaji upatikanaji wa huduma kama dawa, vipimo ili kuepuka usumbufu ambao wananchi wamekuwa wakipata hasa walio katika mfuko wa CHF;
- ii. Ili kuhakikisha huduma zinaboreshwa, changamoto ya uhaba wa watumishi katika Sekta ya Afya lazima ipatiwe ufumbuzi;

- iii. Sheria iwe wazi kuhusu masuala ya Udhhibiti na usimamizi. Ianzishwe Mamlaka ya udhibiti (regulatory authority) ya Bima ya Afya badala ya kutumia TIRA;
- iv. Serikali ihakikishe kunakuwa na *ring fenced budget* ya Mfuko wa Bima ya Afya hasa ikizingatiwa kuwa kuna wengi hawana uwezo ili kuepuka mfuko kufilisika;
- v. Wizara iendee kuelimisha na kuhamasisha jamii umuhimu wa kuendelea kupata chanjo ya ugonjwa wa Korona;
- vi. Wizara iruhusu Madaktari bingwa kutumia uzoefu wao kutoa dawa wanazoonza zinafaa kwa wagonjwa bila ya kuwapangia; na
- vii. Ili kuboresha utoaji wa huduma za afya, Sheria itakapokuja, Sekta binafsi ziruhusiwe na kuwepo na ubunifu utakaowezesha wananchi kuchagua vifurushi wanavyoona vinafaa.

viii. Bohari Kuu ya Dawa nchini (MSD)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa hiyo ya MSD ambayo ilieleza masuala mbalimbali kama Hali ya fedha, Rasilimali watu na Upatikanaji wa dawa nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa hali ya upatikanaji wa dawa imeimarika kwa sasa ikilinganishwa na hapo awali kutokana na fedha za dawa zimeanza kuwa *ring fenced* na zinatoka kila mwezi. Utaratibu huu umewezesha uwepo wa uhakika wa upatikanaji wa dawa wakati wote.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa changamoto, Kamati ilielezwa changamoto zifuatazo ambazo MSD inakumbana nazo kuwa ni pamoja na: - Ukosefu wa viwanda vya ndani vya kutengeneza dawa na hivyo kuongeza gharama za manunuzi ya bidhaa nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini yafuatayo: -

- i. Taarifa ya ukosefu wa dawa (out of Stock) zimekuwa zikichelewa kutolewa katika vituo vya afya jambo linalosababisha vituo vya afya kutopata dawa kwa wakati. Ipo haja ya Taarifa hizi kutolewa mapema kwa vituo vya afya ili waone namna ya upatikanaji wa dawa hizo;
- ii. Ipo haja ya kufanya marekebisho ya Sheria iliyounda MSD ili kuruhusu kufanya kazi ya uzalishaji wa dawa;
- iii. Mifumo ya utendaji wa MSD ni mizuri sana ipo haja ya kuiweka mifumo hii rasmi na kisheria ili kuwezesha maboresho yanayoendelea kufanyika kutekelezwa wakati wote hata wakati Mkurugenzi anayefanya haya maboresho asipokuwepo kazini

iv. Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA)

Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba (TMDA) ni Wakala wa Serikali wenye jukumu la kulinda afya ya jamii kwa kuhakiki ubora, usalama na ufanisi wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi. TMDA imeundwa kwa mujibu wa Sheria ya Dawa na Vifaa Tiba, Sura 219 na inaendeshwa

kwa mujibu wa Sheria ya Wakala za Serikali, Sura 245 na marekebisho yake ya mwaka 2009.

Mheshimiwa Spika, majukumu ya TMDA yameainishwa katika Kifungu Na. 5 cha Sheria ya Dawa na Vifaa tiba, Sura 219 ambayo ni pamoja na:-

- i. Kudhibiti utengenezaji, uingizaji, usambazaji na uuzaji wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi;
- ii. Kukagua viwanda vya utengenezaji na maeneo ya kuhifadhia, kusambaza na kuuzia bidhaa zinazodhibitiwa na Mamlaka ili kuhahikisha vigezo vilivyowekwa vinafikiwa;
- iii. Kutathmini na kusajili bidhaa za dawa, vifaa tiba na vitendanishi ili kuhakikisha zinakidhi vigezo vinavyotakiwa kabla ya kuruhusiwa kwenye soko la Tanzania;
- iv. Kutoa vibali vya kuendesha biashara za bidhaa zinazodhibitiwa na Mamlaka;
- v. Kufanya uchunguzi wa kimaabara ili kuhakiki usalama na ubora wa bidhaa zinazodhibitiwa;
- vi. Kufuatilia katika soko bidhaa za dawa, vifaa tiba na vitendanishi, kukusanya taarifa na kutathmini madhara yatokanayo na matumizi na kuchukua hatua stahiki;
- vii. Kuhamasisha matumizi sahihi ya dawa, vifaa tiba na vitendanishi; na
- viii. Kuelimisha na kutoa taarifa sahihi kwa wadau na wananchi kwa ujumla juu ya bidhaa zinazodhibitiwa na Mamlaka.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, TMDA iliendelea kutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia Mpango kazi na Bajeti ya yake ya mwaka 2020/2021. Kazi na mafanikio ambayo TMDA imeyapata ni kama ifuatavyo: -

- i. Kukusanya Shilingi Bilioni 31.3 sawa na asilimia 101 ya lengo la kukusanya Shilingi Bilioni 31.1 kwa mwaka 2020/21;
- ii. Kupata cheti cha umahiri cha kiwango cha ISO 9001: 2015 katika mifumo ya utendaji ya udhibiti wa bidhaa na kuendelea kushikilia cheti hicho mwaka hadi mwaka;
- iii. Kudumisha umahiri wa mifumo ya udhibiti wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi inayotambuliwa na WHO iitwayo Maturity Level – 3 (ML -3)
- iv. Maabara ya uchunguzi wa dawa kupata hadhi ya kutambuliwa na Shirika la Afya Duniani (WHO);
- v. Kuweka mfumo mahiri wa TEHAMA wa kupokea na kuchakata maombi ya usajili wa dawa, vifaa tiba na vitendanishi (Regulatory Information Management System – RIMS) ambapo kwa sasa wateja wanawasilisha maombi kwa njia ya mtandao (online) na kupata vyeti vya usajili vinavyotolewa kielektroniki;
- vi. Kuchakata maombi ya vibali vya kuingiza nchini na kusafirisha nje ya nchi bidhaa (Import and Export permits) ndani ya saa 24; na
- vii. Kukamata na kuteketeza tani 62.44 za dawa, vifaa tiba na vipukusi duni na bidhaa bandia zinazokadiriwa kuwa na thamani ya TZS 749,975,535.00.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati kuhusu TMDA umebaini yafuatayo: -

- i. Kuna changamoto katika uteketezaji wa dawa zilizokwisha muda wake hivyo TMDA isimamie ipasavyo zoezi hilo ili kuepuka gharama za kuteketeza, TMDA ifanye ukaguzi wa bidhaa viwandani na mipakani kabla bidhaa hizo hazijaingizwa sokoni;
- ii. TMDA na kazi zake bado hazijulikani ipasavyo kwa wananchi ipo haja ya kutoa elimu kwa Umma;
- iii. Bado vifaa tiba kama x-ray vinavyonunuliwa nchini vina teknolojia ambayo wataalamu wetu wengi hawawezi kuvitengeneza vinapoharibika hivyo ipo haja ya kununua kwa kuzingatia teknolojia rahisi;
- iv. Watumishi wengi wanakaimu nafasi na hivyo kushindwa kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi zaidi na kwa kujiamini; na
- v. Jamii haina elimu ya kutosha ya matumizi ya dawa na uhifadhi wake ipo haja ya kutoa elimu.

vi. Makazi ya Wazee Nchini

Mheshimiwa Spika, Historia ya Makazi ya Wazee na Wasiojiweza ambayo ilianzishwa katika nyakati tofauti kuanzia miaka ya 1930 na baada ya uhuru. Madhumuni ya kuanzishwa kwa makazi haya yalikuwa ni kutoa huduma kwa waathirika wa ugonjwa wa ukoma ambao walikuwa wakitengwa na jamii zao. Baada ya uhuru Makazi haya yalitumika kuwahudumia wazee na wasiojiweza ambao hawakuwa na ndugu au jamaa wa kuwatunza ikijumuisha wazee waliokuwa vibarua katika mashamba ya mkonge,

kahawa na miwa yaliyokuwa yakimilikiwa na walowezi, pamoja na wafungwa wa vifungo vya muda mrefu baada ya kumaliza kutumikia vifungo vyao.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2012, Tanzania ilikadiriwa kuwa na Wazee 2,507,568. Kati ya hao wanawake ni 1,307,358 na wanaume 1,200,210 ambao ni sawa na asilimia 5.6 ya wananchi wote. Vilevile, Taarifa ya Taifa ya Makadirio ya Watu ya kwa mwaka 2013-2035 (National Population Projection Report – 2013 - 2035) kwa mwaka 2020/2021 inaonesha kuwa Tanzania inakadiriwa kuwa na wazee 2,524,559 (wanawake 1,318,940 na wanaume 1,205,619).

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendesha na kusimamia jumla ya makazi 15 katika Mikoa mbalimbali nchini. Aidha, yapo pia Makazi ya Wazee 20 yanayomilikiwa na Taasisi Binafsi na Mashirika ya Dini yenye jumla ya wahudumiwa 537 (wanawake 242 na wanaume 295) hadi kufikia Juni, 2021. Makazi hayo ni pamoja na Msimbazi (Dar es Salaam), Missionery of Charity (Dar es Salaam), Mji wa Huruma (Mara), Nazareth (Morogoro), Kisosora (Tanga), Joy and Love -Missionary of Charity Hombolo (Dodoma), Iduguta Nzega (Tabora), Busanda (Shinyanga), Igabiro (Kagera), Kindwiti (Pwani), Rasbura (Lindi).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa Changamoto kuu katika makazi ya wazee ni kuendelea kuwepo kwa

miundombinu chakavu katika baadhi ya Makazi ya Wazee.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa;

- i. Hali ya Makazi ya Wazee siyo ya kuridhisha hivyo Wizara iwe na wakaguzi hasa hasa katika vituo binafsi ili kuhakikisha viwango na vigezo vya kuanzishwa kwake vinazingatiwa na hivyo kuondoa adha hii kwa Wazee;
- ii. Jamii haijatambua umuhimu na jukumu la kulea wazee kuwa ni lao na hivyo kuendelea kuwaacha wazee hawa kuishi katika Makazi ya Wazee
- iii. Usajili wa Makazi ya Wazee haupo katika mgawanyo ulio sawa kwani baadhi ya mikoa inayo makazi mengi wakati mingine haina.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo ya kina kuhusu shughuli zilizotekelezwa na Kamati pamoja uchambuzi wake naomba kuwasilisha Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kama ifuatayo: -

3.1 Maoni ya Jumla

a. Miundombinu ya Sekta ya Elimu na Afya

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na kilio cha muda mrefu cha uhaba wa miundombinu ya Elimu na Afya;

NA KWA KUWA, Mhe. Rais Mama Samia Suluhu Hassan kupitia fedha mkopo wa kupambana na UVIKO 19 amejenga madarasa na vituo vya Afya nchi nzima;

KWA HIYO BASI Bunge inatoa pongezi kwa Mhe. Rais Mama Samia Suluhu Hassan kwa kuelekeza fedha hizo katika ujenzi wa miundombinu ya Elimu na Afya Nchini.

viii. Uhaba wa Watumishi

Mheshimiwa Spika, changamoto ya Watumishi katika Sekta ya Afya, Elimu, Maendeleo ya Jamii na Utamaduni, sanaa na Michezo bado ni kubwa;

NA KWA KUWA upungufu wa Watumishi hawa umekuwa ukileta athari katika utoaji wa huduma mbalimbali nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali kutoa kipaumbele cha ajira kwa Sekta hizi muhimu hususan Sekta ya Afya na elimu.

ix. Bajeti

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizi unategemea utengwaji wa bajeti ya kutosha lakini pia utolewaji wa fedha hizo

NA KWA KUWA, bajeti finyu na utolewaji usiroridhisha umekuwa ukiathiri utekelezaji bora wa majukumu ikiwemo utoaji wa huduma kwa wananchi

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali kuzingalia Sekta hizi kwa jicho la pekee kwa kuzitengea fedha za kutosha lakini pia kuhakikisha bajeti hizo zilizoidhinishwa na Bunge zinatolewa zote na kwa wakati ili kuleta ustawi bora wa huduma kwa wananchi.

3.2 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

a. Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA upatikanaji wa huduma za afya kwa wote ni haki ya msingi ya kila mwanadamu lakini pia ni utekelezaji wa lengo Namba 3 la Malengo ya Maendeleo Endelevu;

NA KWA KUWA mpaka sasa ni asilimia 26 tu ya Watanzania ndiyo wamefikiwa na Huduma ya Bima ya Afya nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali kuhakikisha kuwa inaleta Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote mapema iwezekanavyo.

ix. Watoto Njiti,

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA watoto njiti wamekuwa wakipata changamoto mbalimbali za kiafya zinazowafanya washindwe kuishi kama watoto wengine;

NA KWA KUWA, ukosefu wa huduma bora hupelekea watoto hao kupoteza maisha;

KWA HIYO BASI, Bunge linashauri hoja zifuatazo,

- i. Serikali ije na mkakati wa kuwalinda na kuhakikisha watoto hawa wanapata Bima ya afya mapema baada ya kuzaliwa ili kuwapunguzia gharama za matibabu wazazi wanaopata watoto njiti.
- ii. Wizara ifanye mapitio ya likizo ya uzazi kwa wanaojifungua watoto njiti na kuwaongezea likizo ya uzazi.

x. Bohari Kuu ya Dawa (MSD)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Bohari Kuu ya Dawa imekuwa ikifanya kazi kubwa ya kuhakikisha kunakuwepo ufanisi katika upatikanaji wa dawa na vifaa tiba nchini nchini;

NA KWA KUWA tayari Bohari imeanza uzalishaji wa dawa nchini jambo ambalo linapunguza gharama ya ununuzi wa dawa kutoka nje ya nchi;

KWA HIYO BASI, Bunge linashauri Serikali kuongeza Bajeti ya MSD ili iweze kuzalisha na kununua dawa na vifaa tiba vya kutosha na hivyo kuondoa changamoto ya ukosefu wa dawa nchini;

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA kumekuwa hakuna ulinganifu wa usambazaji, usimamizi na matumizi ya dawa katika ngazi zote za huduma za afya (kuanzia mikoani hadi zahanati)

NA KWA KUWA Kutokuwa na ulinganifu huo kunapelekea uhaba wa dawa katika baadhi ya hospitali wakati hospitali nyingine zikiwa na dawa nyingi tofauti na uhitaji.

KWA HIYO BASI Bunge linashauri kuwe na mfumo madhubuti wa kusimamia usambazaji na matumizi ya dawa hizo kulingana na mahitaji ya mkoa

xi. Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba Tanzania (TMDA)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA TMDA imekuwa ikifanya ukaguzi katika maduka na kubaini dawa zilizokwisha muda wake, zilizoingizwa kinyume na utaratibu na zinazopaswa kuteketezwa;

NA KWA KUWA zoezi la uteketezaji limekuwa likiigharimu Serikali fedha nyingi

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka TMDA

- i. kufanya ukaguzi wa bidhaa viwandani na mipakani ili kudhibiti uingiaji wa dawa kinyume na taratibu
- ii. TMDA kusimamia sheria, taratibu, kanuni na miongozo kuhusu udhibiti, usambazaji na uuzaji wa dawa nchini

xii. Makazi ya Wazee

Mheshimiwa Spika KWA KUWA hali ya Makazi mengi ya Wazee nchini siyo ya kuridhisha;

NA KWA KUWA hali hiyo mbaya ya baadhi ya makazi ya wazee imekuwa adha kubwa kwa wazee wetu kutokana na ukosefu wa huduma muhimu za kijamii hasa kwa maeneo ya pembezoni;

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali

- i. Kuwa na wakaguzi wa Vituo vya Wazee ili kuhakikisha viwango na vigezo vya kuanzishwa kwake vinazingatiwa na hivyo kuondoa adha kwa Wazee; na
- ii. Serikali/Wizara iweke vigezo vitakavyosaidia usajili wa Makazi ya Wazee kuwa katika mgawanyo ulio sawa kwa mikoa yote nchini.

3.3 Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, kufuatia kazi iliyofanywa na Kamati kupitia Wizara na changamoto ambazo Kamati ilizibaini, Kamati inatoa hoja zifuatazo: -

a. Baraza la Kiswahili Tanzania (BAKITA)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Mkakati wa Serikali ni kubidhaisha Kiswahili ili kiweze kujulikana lakini kuleta faida za kiuchumi nchini;

NA KWA KUWA, ili kuweza kubidhaisha Kiswahili mikakati mbalimbali inapaswa kuwepo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali

- i. Kutafuta bidhaa itakayouzika sambamba na Kiswahili mfano Utalii, hii itasaidia bidhaa hizi kuuzika ipasavyo;
- ii. Iweke mkakati maalum wa Kitaifa wa kuwafikia wanafunzi katika kutoa mafunzo ya Kiswahili kwa kuwa idadi ya Wanafunzi nchini ni kubwa lakini

wanoonekana kusoma Kiswahili ni wachache, hii itasaidia kufikia malengo yaliyokusudiwa katika kubidhaisha Kiswahili;

- iii. Wizara iweke mikakati maaalum ya kukitambulisha Kiswahili sanifu cha Tanzania kama bidhaa duniani.
- iv. Kuwe na mkakati wa kutumia balozi zetu kuanzisha vituo vya kutoa mafunzo ya lugha ya Kiswahili.

iii. Baraza la Michezo Tanzania (BMT)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Sekta ya Michezo ni moja ya Sekta muhimu kwa uchumi wa Taifa letu;

NA KWA KUWA Sekta hii bado inakumbana na changamoto mbalimbali ambazo ni kikwazo kwa ukuaji wake

KWA HIYO BASI, Bunge linatoa ushauri ufuatao: -

- i. BMT iboreshe mawasiliano na Makatibu Tawala wa Mikoa na Wilaya kwani hao ndiyo wenyeviti wa Baraza la Michezo kwenye maeneo yao; na
- ii. Kamati za Michezo za Mikoa ziwezeshe kwa kutengewa bajeti ya kutosha ili kuweza kuratibu vyema michezo katika ngazi hizo na za chini zaidi.

iv. Bodi ya Filamu

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA nchi nyingi ikiwemo India zimenufaika kiuchumi; kisiasa na kijamii kupitia tasnia ya Filamu;

NA KWA KUWA nchi yetu bado hatujanufaika ipasavyo kutokana na changamoto mbalimbali zinazoikumba Tasnia hii;

KWA HIYO BASI, Bunge lina hoja zifuatazo: -

- i. Mkakati uwekwe kuwezesha kukamatwa maharamia wa kazi za wasanii ili wachukuliwe hatua na wasanii hao waweze kunufaika na kazi zao;
- ii. Mkakati uwekwe kuhakikisha “script” za filamu zetu zinakuwa katika lugha fasaha ili kuvuta soko la ndani na nje; na
- iii. Uandaaji wa Filamu zetu uwe na uhalisia ili kuweza kuvutia watazamaji

v. Viwanja vya Michezo

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA unapoongelea michezo suala la viwanja bora vinavyokidhi mahitaji ni jambo ambalo haliepukiki,

NA KWA KUWA changamoto ya uhaba wa viwanja vya michezo nchini ni kubwa

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali kwa kushirikiana na Sekta Binafsi kuanza ujenzi wa viwanja bora vya michezo nchini.

3.4 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

a. Mfumo wa Elimu na Mitaala

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA utajiri na mafanikio ya Taifa lolote kwa kiasi kikubwa yanategemea aina ya Mfumo wa Elimu na Mitaala ambao Taifa unao;

NA KWA KUWA Mfumo wetu wa Elimu na Mitaala umeonekana kuwa na changamoto jambo ambalo limefanya Serikali kuamua kupitia upya mitaala wa Elimu kwa ngazi zote ya Elimu ya Msingi, Sekondari na Elimu ya juu;

KWA HIYO BASI, Bunge linatoa hoja zifuatazo: -

- i. Zoezi la uboreshaji wa Mitaala linapaswa kujumisha ngazi nyingine za Vyuo vya Ufundi na Vyuo Vikuu ambazo nazo pia mitaala yake ina changamoto;
- ii. Muda wa kukamilika kwa zoezi hili na kuanza kutumika kwa mitaala mipya mwaka 2026 ni mrefu hivyo Wizara ione namna ya kuharakisha jambo hili bila kuathiri ubora.

a. Chuo cha Ualimu Mtwara

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA katika jitihada za kupanua elimu ya vyuo vikuu na kupunguza tatizo la upungufu wa walimu Serikali iliamua kubadili vyuo vya ualimu vya Dar es Salaam, Iringa na Mtwara kuwa vyuo vikuu vishiriki.

NA KWA KUWA Tayari vyuo vya Dar es Salaam na Iringa vimeshabadilishwa.

KWA HIYO BASI Bunge linashauri Serikali kuendeleza mchakato wa kubadili chuo cha ualimu Mtwara kuwa Chuo Kikuu kishiriki ili kutimiza azma yake.

b. Vyuo vya Ufundi

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA nchi yetu ipo kwenye Uchumi wa Kati wa Viwanda ambao unategemea zaidi wataalamu kutoka kada ya kati wanaozalishwa na Vyuo vya Ufundi;

NA KWA KUWA uzalishaji wa kada hii ya kati umekuwa wa kusuasua kutokana na kada hii kutopata mikopo ya Elimu;

KWA HIYO BASI, Bunge linashauri Serikali kuanza kutoa Mikopo kwa wanafunzi wa Vyuo vya kati hususani vyuo vya ufundi ili kuweza kuzalisha wataalam wa kutosha katika fani mbalimbali za uzalishaji.

c. Chuo cha Ufundi Arusha

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Chuo cha Ufundi Arusha kimekuwa ni kimbilio la vijana wengi katika kujipatia elimu ya ufundi wakiwemo watoto wa kike;

NA KWA KUWA Chuo kinakumbana na changamoto ya uhaba wa miundombinu hususan mabweni, madarasa na maabara jambo linaloathiri wanafunzi kujiunga na wengine kulazimika kupanga mtaani;

KWA HIYO BASI, Bunge linaitaka Serikali kupeleka fedha za kutosha kukamilisha ujenzi wa miundombinu hiyo ya mabweni, madarasa na maabara.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwanza nikupongeze kwa kushinda nafasi ya Uspika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. kwa mara nyingine naomba kutumia nafasi hii tena kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha Taarifa hii ya Kamati mbele ya Bunge lako Tukufu. Aidha, nakupongeza kwa kazi kubwa unayofanya ya kuliongoza Bunge letu vizuri. Nawashukuru pia Wenyeviti wote wa Bunge kwa kazi nzuri wanayofanya.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuwashukuru Mawaziri wote tuliofanya nao kazi ambao ni Mhe. Dkt. Dorothy Onesphoro Gwajima (Mb) -Aliyekuwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto na Manaibu wake Mhe. Dkt. Godwin Oloyce Mollel (Mb) na Mhe. Mwanaidi Ali Khamis (Mb); Mhe. Prof. Joyce Lazaro Ndalichako (Mb) – aliyekuwa Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia na Naibu Waziri wake Mhe. Omary Juma Kipanga (Mb); Mhe. Innocent Lugha Bashungwa (Mb) - Aliyekuwa Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo, na Naibu wake Mhe. Pauline Philip Gekul (Mb) kwa mashirikiano mema tuliyokuwa nayo. Kipekee niwapongeze kwa kuteuliwa na kuwakaribisha kwenye Kamati Mhe. Adolph Faustine Mkenda (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Elimu; Mhe. Ummy Ally Mwalimu (Mb) kwa

kuteuliwa kuwa Waziri wa Afya; mhe. Dorothy Onesphoro Gwajima (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum; pamoja na Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Utamaduni Sanaa na Michezo. Aidha, nawashukuru Makatibu Wakuu wote na Manaibu Makatibu Wakuu wa Wizara hizi zote kwa ushirikiano mzuri wanaoutoa kwa Kamati wakati wote.

Mheshimiwa Spika, namshukuru sana Makamu Mwenyekiti wa Kamati Mhe. Aloyce John Kamamba (Mb) kwa ushirikiano anaonipa mimi pamoja na Kamati kwa ujumla. Kipekee zaidi nawashukuru sana Wajumbe wa Kamati kwa kushiriki vizuri katika shughuli za Kamati na hivyo kurahisisha kazi yangu kama Mwenyekiti wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwatambua Wajumbe wa Kamati kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Stanlaus Haroon Nyongo, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Aloyce John Kamamba, Mb - M/Mwenyekiti
3. Mhe. Salma Rashid Kikwete, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Eng. Samweli Hhayuma, Xaday Mb- Mjumbe
5. Mhe. Husna Juma Sekiboko, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Tecla Mohamedi Ungele, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Rose Cyprian Tweve, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Kassim Hassan Haji, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Francis Leonard Mtega, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Latifa Khamis Juakali, Mb - Mjumbe
11. Mhe. Kabula Enock Shitobelo, Mb - Mjumbe

12. Mhe. Cecilia Daniel Paresso, Mb - Mjumbe
13. Mhe. Bernadeta Kasabago Mushashu, Mb- Mjumbe
14. Mhe. Fatma Hassan Toufiq, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Neema Kichiki Lugangira, Mb - MJumbe
16. Mhe. Mussa Ramadhani Sima, Mb - Mjumbe
17. Mhe. George Ranwell Mwenisongole, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Dkt. Paulina Daniel Nahato, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Salome Wycliffe Makamba, Mb - Mjumbe
20. Mhe. Abdallah Dadi Chikota, Mb - Mjumbe
21. Mhe. Khamis Kassim Ali, Mb - Mjumbe
22. Mhe. Khalifa Mohamed Issa, Mb - Mjumbe
23. Mhe. Hassan Zidadu Kungu, Mb - Mjumbe
24. Mhe. Nashon William Bidyanguze, Mb- Mjumbe
25. Mhe. Hamisi Shabani Taletale, Mb - Mjumbe
26. Mhe. Prof. Kitila Alexander Mkumbo, Mb -Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru sana Watumishi wote wa Ofisi ya Bunge wakiongozwa na Katibu wa Bunge Ndg. Nanelwa Mwihambi (*ndc*) kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake wakati wote kikamilifu. Pamoja nao namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein (*ndc*), Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Gerald Magili na Makatibu wa Kamati Ndg. Chacha Nyakega, Happiness Ndalu na Ndg. Francisca Haule na Msaidizi wa Kamati Ndugu Jane Ndulesi kwa kuisaidia Kamati wakati wote na kwa kuratibu vyema shughuli zote za Kamati.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, naomba sasa kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, pamoja na Maoni, Ushauri na Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Stanslaus Haroon Nyong'o, Mb

MWENYEKITI

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA
NA MAENDELEO YA JAMII**

10 Februari, 2022